

200 år som förändrade världen

Mänskligheten har de senaste tvåhundra åren gjort framsteg som är fullständigt unika i människans historia. **Och det är under de sista årtiondena som framstegen tagit fart på riktigt.** Utvecklingen verkar dessutom fortsätta att accelerera.

Ibland är det svårt att se det, med dagliga nyheter om krig, sjukdomar och katastrofer. Men för det mesta och för de flesta blir världen allt bättre. Det kan vara lätt att glömma, men fattigdom, svält och sjukdomar har länge varit det normala för nästan alla människor på jorden. I början av 1800-talet bestod världens befolkning av en knapp miljard människor. Medellivslängden var låg, mellan 25 och 40 år.

I så gott som alla länder födde kvinnor i genomsnitt mellan fem och sju barn av vilka var tredje eller till och med vartannat barn dog innan fem års ålder. Tidig död var så vanlig att föräldrar i genomsnitt kunde räkna med att tvingas begrava tre av sina barn, i vissa länder nästan fem.⁶

Grova uppskattningar av bruttonationalprodukten i världens länder visar att alla länder i början av 1800-talet låg under 3 000 dollar per capita i dagens penningvärde, en nivå ungefärligt jämförbar med Afrika söder om Sahara idag. Mellan 85 och 95 procent av jordens befolkning levde i vad vi idag definierar som extrem fattigdom.⁷

Kort sagt, världen var fattig och det hade den alltid varit. Den höga dödligheten bland barn förhindrade länge befolkningen på jorden att växa i någon avsevärd takt. I början av 1800-talet nådde befolkningen för första gången över en miljard människor.

Därefter dröjde det fram till 1930-talet innan vi nådde den andra miljarden men att gå från sex

⁶ Stiftelsen Gapminder. www.gapminder.org

⁷ www.ourworldindata.org

till sju miljarder människor tog bara tolv år.

Ungefär här, i början av 1800-talet började världen förändras. Långsamt till en början, och bara i några få länder. Den industriella revolutionen, nya uppfinningar, vetenskapliga upptäckter och kraftigt ökat välbefinnande i vissa länder var tecken på att mänskligheten var på väg in i en ny era.

Det dröjde dock innan framstegen kom flertalet till del. Först efter det andra världskriget, ofta i samband med avkolonisering och självständighet, kom förbättringarna även att gälla länderna i Asien, Afrika och Latinamerika. Vid andra världskrigets slut var det i princip bara

Västeuropa och Nordamerika där medellivslängden hade stigit till över 50 år. Idag gäller det i stort sett alla länder.

De senaste 50 åren har mänskligheten gått igenom den största förändringen någonsin vad gäller hälsa och ekonomi. En förändring som påverkar, inte bara de flesta delar av den mänskliga tillvaron, utan även människans omgivning, andra arter och planeten vi lever på.

Sedan 1960 har medellivslängden i världen ökat med 20 år, barnadödligheten har sjunkit från 18 procent till under fem procent och inkomsterna (per person) har nästan tredubblats.

Utveckling sedan 60-talet	1960	2015
Befolkning	3 mdr	7 mdr
Medellivslängd	50 år	70 år
Antal barn per kvinna	5 barn	2,4 barn
Barnadödlighet	18%	4,3%
Extrem fattigdom ⁸	ca 60%	ca 12%

Källa: Världsbanken, Gapminder

Snabbast har utvecklingen gått i östra Asien, där länder som Singapore, Taiwan och Sydkorea tidigt hade en snabb ekonomisk utveckling och sedermera även Kina. Latinamerika har haft en något långsammare utveckling men påbörjade å andra sidan klättringen tidigare.

Afrika söder om Sahara

De flesta länder i Afrika söder om Sahara fick en långsam start efter självständigheten. Efter en hyfsad tillväxt under 60- och början av 70-talet sjönk den ekonomiska tillväxten i regionen under två årtionden i sträck. År 2000 var Afrika söder

om Sahara fattigare än det var i slutet på 1960-talet, medellivslängden var 50 år och hade inte ökat alls på nära två årtionden och barnadödligheten var fortfarande mycket hög.

Delar av förklaringarna är utan tvekan inhemska. Kolonialtiden lämnade många länder i ett väldigt dåligt skick, med svaga institutioner, svaga regeringar och en avsaknad av demokratiska styrelseskick. Många länder plågades av långa inbördeskrig och brutala diktatorer. Självständigheten var för många länder resultatet av en väpnad befrielsekamp och flera av de nya ledarna hade rötter i brutala krig. Men delar av

⁸ Mätt med måttet 1,25 dollar per dag.

SVERIGE VAR ANNORLUNDA FÖRR

De körde varor med häst och vagn i stan när jag var liten. Mitt i Karlstad, vid Skepparegatan, där låg ett stall förr. Hemma hade vi vedspis. Mamma, pappa, fem pojkar och en tös trängdes i en liten lägenhet, och toaletten fick vi dela med grannfamiljen. Här sitter jag nu i en fåtölj, en stor TV och min egen bil utanför. Jag tänker inte så ofta på det, men det är klart att det har skett en fantastisk utveckling. Standarden är oerhört mycket bättre nu.

Men jag är inte säker på att allt har blivit bättre. Den sociala biten är något jag saknar; man umgicks mer förr. Tänk vilken sammanhållning vi hade i huset där jag växte upp! Kafferep, spelkvällar och så. Idag stressar människor hem efter jobbet och stänger dörren om sig. Arbetsviljan bland barna har också förändrats något enormt. I min familj hade vi inget val. Pappa var halvförlamad och kunde inte försörja oss, så arbeta fick jag och mina bröder göra. Jag började som springpojke och lärling, sopade Sundstabron och körde kocks – en typ av bränsle, för 80 öre i timmen. Och inte tog jag någon skada av att arbeta – tvärtom!

Men det är klart, om pappa hade levt idag kanske han hade haft andra möjligheter. De funktionsnedsatta kan ju få arbeten idag, och är inte utstötta på samma sätt som de var förr. På det sättet har det också blivit bättre.

Kjell Bäckström, 76 år, Karlstad

förklaringen hittas också i omvärldens bemötande. Det kalla kriget förvandlade många mindre länder till spelpjäser i ett större spel som sällan var till glädje för befolkningen i Afrikas länder.

Dessutom fanns en rad andra faktorer som försvårade utvecklingen för många av Afrikas länder, en särskilt svår sjukdomsörda, stort fysiskt avstånd från världens stora marknader, en utbredd fattigdom som redan från början försvårade möjligheterna till utveckling, brist på högre utbildning och erfarenhet av många positioner som tidigare förvägrats delar av befolkningen. Det är viktigt att komma ihåg att många faktorer avgör ett lands utveckling och att olika faktorer

har spelat olika stor roll för Afrikas 54 länder. I vissa fall har hiv/aids varit det största hindret, i andra länder har krig, geografi eller dåligt styrelseskick varit av större betydelse.

Men med tiden började något hända. Allt stabilare demokratier, färre krig och konflikter samt politiska reformer har förändrat Afrika. Sedan 2000 har utvecklingen i många av Afrikas länder gått väldigt snabbt, barnadödligheten sjunker, livslängden ökar och flera av världens ekonomiskt snabbast växande länder finns i Afrika. Mycket talar för att även Afrika söder om Sahara påbörjat den klättring som världens övriga regioner startade årtionden tidigare.

Exempel på framsteg 2000– 2015	2000	2015
Barnadödlighet i Afrika söder om Sahara	16%	8,6%
Medellivslängd i Afrika söder om Sahara	50 år	57 år
Medellivslängd i Rwanda	50 år	65 år
Barnadödlighet i Niger	23%	9,5%
Barnadödlighet i Malawi	17%	6,4%
Barnadödlighet i Liberia	17%	7%
Inskrivning i grundskolan i Burkina Faso	70%	97%

Källa: Gapminder, CME Info, Världsbanken

Var beredd på fortsatt utveckling

En sak är säker, framtiden liknar ingenting vi tidigare sett. Vi har visserligen haft perioder av stora och omvälvande förändringar tidigare, men troligen ingenting så genomgripande som den förändring människan nu är mitt uppe i.

Att gå från en miljard människor, som lever i 35 år till en värld med sju miljarder som lever 70 år är en stor förändring. Att inkomsterna och därmed livsstilen, konsumtionen och produktionen ökat samtidigt gör förändringen ännu större.

Det finns ingen period i vår historia som har sett så många revolutionerande och stora förändringar samtidigt, som i grunden förändrar villkoren för det mänskliga livet och vårt samspel med planeten vi lever på.

Många nyheter är odiskutabelt positiva. Förbättringar i utbildning och hälsa i samspel med medicinska och tekniska upptäckter och en allt högre levnadsstandard har minskat lidande och död på ett sätt vi aldrig tidigare skädat.

Aldrig någonsin har överlevnadschanserna varit större för ett barn som föds, oavsett födelse-

plats. Aldrig någonsin har fler barn gått i skolan och fått en grundläggande utbildning. Läskunskapen är högre än någonsin och kunskap är för det stora flertalet närmare och lättare att hitta än någonsin tidigare i mänsklighetens historia.

Men de nya livsvillkoren kräver att vi samtidigt klarar av att hantera de utmaningar som revolutionen innebär. Att vi klarar accelerationen utan att ödelägga eller skada den omgivning vi lever i. Att vi klarar av att se till att framstegen kommer alla till del och att vi kan möta nya utmaningar som dyker upp på vägen. Gör vi inte det riskeras dessutom de framsteg vi redan gjort och i förlängningen det mänskliga livet på jorden.

Det är kärnan i begreppet hållbar utveckling och huvudfokus för den här boken liksom de nya globala målen (se kap.3.2) som världen enades om 2015. De globala målen för hållbar utveckling är 17 nya mål som ersätter de åtta millenniemålen.⁹ De utgör en gemensam agenda för världens utveckling. Målen är resultatet av en inkluderande process med större uppslutning än någonsin tidigare på global nivå.

⁹ Millenniemålen var åtta mål som världen enades om att försöka nå till år 2015. Läs mer om Millenniemålen i nästa kapitel.